

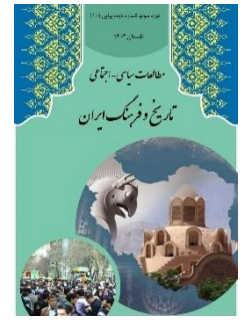
Article history:

Received 13 March 2024

Revised 05 June 2024

Accepted 15 June 2024

Published online 22 July 2024

The Position of Iraq in the Security Strategies of the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran

Majid. Rasouli¹

¹ Assistant Professor, Department of Geopolitics, Center for African Studies, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: M.rasouli@modares.ac.ir

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Rasouli, M. (2024). The Position of Iraq in the Security Strategies of the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(2), 153-174.

© 2024 the authors. Published by Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

The West Asia region is considered one of the most challenging areas in the international arena, facing many politically, economically, culturally, and socially unstable countries. Among these, Iraq is one of the significant countries in this region, recognized as Iran's geopolitical neighbor and of substantial importance to Iran's security. This research aims to examine the position of Iraq in the security strategies of Iran's foreign policy in response to the question: What are the influential factors on the security strategies of the Islamic Republic of Iran in Iraq, and what strategic scenarios can be developed for it? This study is descriptive-analytical in nature, with the necessary data and information gathered through library research and utilizing the Futures Wizard software. The research findings indicate that events in Iraq can have significant security implications for Iran's stability, which is why Iran has always sought to shape Iraq's internal policy and strategic orientation. The research results showed that the strong scenario board consists of 10 different possible situations. Among these 10 possible situations, 2 are critical, 2 are semi-critical, 1 is static, 1 is semi-favorable, and 4 are favorable. Therefore, it can be stated that Iraq's position in the security strategies of the Islamic Republic of Iran's foreign policy is in a favorable condition, where Iran can improve its situation in Iraq through cultural and religious commonalities, thereby ensuring its security in the region.

Keywords: strategy, security, foreign policy, Islamic Republic of Iran, Iraq.

EXTENDED ABSTRACT

The region of West Asia is characterized by significant geopolitical challenges and instability, making it a critical area of study for understanding international relations and security strategies. Iraq, a key country within this region, holds substantial importance for Iran's security due to its geopolitical proximity and shared cultural and religious ties. This research investigates the role of Iraq in Iran's security strategies, addressing the question of what influential factors shape Iran's security policies in Iraq and what strategic scenarios can be developed for it. This study employs a descriptive-analytical approach, utilizing library research and the Futures Wizard software to gather and analyze data. The findings underscore the critical impact of Iraqi events on Iran's security, prompting Iran to continuously influence Iraq's internal policies and strategic direction.

The geopolitical landscape of West Asia is inherently volatile, with numerous countries facing political, economic, cultural, and social instability. Within this context, Iraq emerges as a significant actor due to its strategic location and historical ties with Iran. This study aims to explore the various factors influencing Iran's security strategies in Iraq and to develop strategic scenarios that Iran might employ. The methodology involves a comprehensive review of existing literature and the use of advanced analytical tools to assess potential future scenarios. The study's findings reveal that Iraq's internal dynamics have profound security implications for Iran, necessitating a proactive approach from Tehran to ensure regional stability and security.

The historical context of Iran-Iraq relations is marked by periods of both cooperation and conflict. Since Iraq's independence in 1932, the two nations have experienced fluctuating relations influenced by geopolitical ambitions, border disputes, and ideological differences. The fall of Saddam Hussein in 2003 significantly altered the power dynamics in Iraq, providing Iran with opportunities to expand its influence through various means, including cultural and religious commonalities. The research indicates that Iran's strategic interest in Iraq is driven by the need to prevent the emergence of threats from its western neighbor and to maintain a stable, friendly government in Baghdad. This strategic interest is underpinned by a complex interplay of military, economic, and cultural factors that shape Iran's approach to Iraq ([Jahangard, 2009](#)).

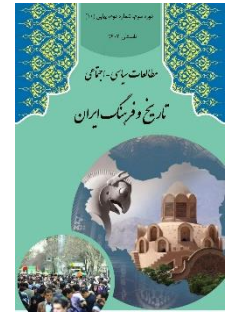
The research employs a scenario-based analysis to predict possible future developments in Iraq and their implications for Iran. Ten potential scenarios were identified, categorized into critical, semi-critical, static, semi-favorable, and favorable conditions. The critical scenarios highlight the risks of significant instability in Iraq, which could adversely affect Iran's security. Conversely, favorable scenarios suggest that Iran can leverage its cultural and religious ties with Iraq to enhance its strategic position in the region. The study emphasizes the importance of continuous monitoring and adaptation of strategies to respond to the dynamic geopolitical environment of West Asia ([Eisenstadt, 2011](#)).

Iran's security strategies in Iraq are multifaceted, involving direct and indirect influence through various channels. The support for Shia militias in Iraq, the establishment of strong economic ties, and the promotion of cultural and religious affiliations are pivotal elements of Iran's approach. These strategies aim to create a buffer against external threats and to foster a pro-Iranian government in Iraq. The research underscores the role of soft power, particularly through religious and cultural diplomacy, in strengthening

Iran's influence in Iraq. This approach not only secures Iran's western border but also enhances its regional standing against rival powers such as Saudi Arabia and the United States (Rahimi et al., 2011).

In conclusion, the position of Iraq in Iran's security strategies is of paramount importance due to the intertwined historical, cultural, and geopolitical factors. The research findings suggest that while there are significant risks associated with instability in Iraq, there are also substantial opportunities for Iran to solidify its influence through strategic, economic, and cultural engagements. The study provides a comprehensive analysis of the various scenarios and offers strategic recommendations for Iran to navigate the complex geopolitical landscape of West Asia. These findings are crucial for policymakers and scholars seeking to understand the dynamics of Iran-Iraq relations and their broader implications for regional security.

This extended abstract highlights the critical aspects of Iran's security strategies concerning Iraq, offering insights into the historical context, methodological approach, and strategic implications. It serves as a foundational analysis for further research and policy development aimed at enhancing regional stability and security in West Asia.

تبیین جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

مجید رسولی^۱

۱. استادیار، گروه ژئوپلیتیک، مرکز مطالعات آفریقا، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: M.rasouli@modares.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

رسولی، مجید. (۱۴۰۳). تبیین جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. *مطالعات سیاسی- اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۳(۲)، ۱۷۴-۱۵۳.

منطقه غرب آسیا یکی از چالش برانگیزترین مناطق در عرصه بین المللی محسوب می‌گردد که با کشورهای بی ثبات از منظر سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بسیاری روبرو است. در این بین کشور عراق نیز از جمله کشورهای مهم این منطقه می‌باشد که به عنوان همسایه ژئوپلیتیک ایران شناخته شده و از اهمیت بسزایی در امنیت ایران برخوردار است. این پژوهش با هدف بررسی جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی سیاست خارجی ایران در پاسخگویی به این پرسش است که عوامل تاثیرگذار بر راهبردهای امنیتی جمهوری اسلامی ایران در عراق کدامند و چه سناریوهای راهبردی می‌توان برای آن تدوین نمود؟ پژوهش حاضر ماهیتی توصیفی-تحلیلی دارد و داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز آن به روش کتابخانه‌ای گردآوری و از نرم افزار آینده پژوهی ویزارد بهره گرفته شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که حوادث عراق می‌تواند پیامدهای امنیتی مهمی برای ثبات ایران داشته باشد به همین دلیل ایران همواره به دنبال شکل دادن به سیاست داخلی و جهت گیری استراتژیک عراق بوده است. نتایج تحقیق نشان داد که تابلوی سناریوهای قوی از ۱۰ وضعیت احتمالی مختلف تشکیل شده است. از این ۱۰ وضعیت احتمالی، ۲ وضعیت بحرانی، ۲ وضعیت نیمه بحرانی، ۱ وضعیت ایستا، ۱ وضعیت نیمه مطلوب و ۴ حالت نیز وضعیت مطلوب دارند. بنابراین می‌توان بیان نمود که جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در شرایط مطلوب قرار دارد که ایران می‌تواند از طریق اشتراکات فرهنگی، مذهبی شرایط خود را در عراق بهبود بخشد و سبب تامین امنیت خود در منطقه شود.

کلیدواژگان: راهبرد، امنیت، سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران و عراق.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

مقدمه

خاورمیانه به عنوان منطقه‌ای حساس و پرتنش در عرصه بین‌المللی شناخته شده است. زیرا این منطقه نقطه اتصال اوراسیا، آفریقا، مدیترانه و دریای سرخ است که از منابع طبیعی و معدنی بی‌شماری برخوردار است. مهندسی سیاسی خاورمیانه سبب شده است تا افراطی‌گرایی سیاسی، مذهبی، بی‌ثباتی سیاسی و اجتماعی افزایش یابد در نتیجه یکپارچه سازی اجتماعی و اقتصاد را با چالش‌هایی روبرو کرده است. در این بین بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی برای تقویت حوزه نفوذ خود در منطقه فعال بوده‌اند که در این بین قدرتهای بزرگ بین‌المللی با موفقیت کشورها را بین خود تقسیم کردند و به دلایلی خاورمیانه به دو اردوگاه متضاد از منظر ایدئولوژیکی تقسیم گردید. در واقع آنچه در این منطقه از اهمیت بسزایی برخوردار بوده است و نگاه جهانیان را پرنرنگ‌تر کرده است رقابت منطقه‌ای بین ایران و عربستان سعودی از منظر ژئوپلیتیکی و راهبردی می‌باشد. در این ارتباط باید بیان نمود ایران و عربستان سعودی دو بازیگر اصلی در منطقه خاورمیانه محسوب می‌شوند. این دو قدرت منطقه‌ای در تلاش برای گسترش نفوذ خود از طریق به کارگیری اصول و روش‌های مختلفی هستند. از آنجایی که علم ژئوپلیتیک علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر است (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۷). در این بین آنچه در این مقاله مد نظر قرار دارد بررسی جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی است که در چارچوب رقابت منطقه‌ای بین کشورها در تلاش کشور برای همراهی نمودن سایر کشورها در راستای اهداف و منافع خود جای گیرد. در این ارتباط باید بیان نمود که کشور عراق به دلیل موقعیت خاص ژئوپلیتیکی ذخایر نفت و گاز و مشارکت در جبهه مقاومت و همسایگی با کشور ایران همواره مورد توجه قدرتهای فرامنطقه‌ای و کشورهای همسایه بوده است. در واقع می‌توان بیان نمود که عراق بزرگترین همسایه غربی ایران در دوران حکومت صدام حسین طی سال ۱۹۷۹ تا ۲۰۰۳م. و از نظر ژئوپلیتیکی بزرگترین رقیب منطقه‌ای ایران محسوب می‌شده است که در دوران ذکر شده شیعیان در این کشور در تنگنا قرار داشته‌اند، اما بعد از سقوط او در سال ۲۰۰۳ این کشور از جایگاه بسزایی در راهبرد ایران برخوردار شده است. نگرانی‌های ایران در زمینه ژئوپلیتیکی از این واقعیت ناشی می‌شود که عراق فاقد یک خروجی دریایی مستقل است که تنها مسیر دریایی آن محدود به شط العرب و یک خروجی باریک به خلیج است. به طور مشابه، عراق در شمال با تنگه‌های باریک تحت کنترل ترکیه مرتبط است. شرق عراق از نظر استراتژیک اهمیت دارد، زیرا بیشتر شهرها، مراکز تجاری و میادین نفتی با اهمیت اقتصادی در شرق یافت می‌شوند، ویژگی‌هایی که عراق را در برابر جاه‌طلبی‌های خارجی آسیب‌پذیر کرده و در نتیجه برای ایران یک نگرانی امنیتی ایجاد کرده است (Jahangard, 2009). علیرغم وضعیت کنونی ضعف و بی‌ثباتی سیاسی عراق، موقعیت حساس ژئوپلیتیکی آن در جهان عرب و نقش آن در ایجاد توازن منطقه‌ای در مقابل سایر قدرتهای غیر عربی به این معناست که آینده عراق برای این قدرت‌ها به ویژه اهمیت استراتژیک ادامه دارد و تهران به نوبه خود عامل مهمی در تعیین آینده عراق باقی می‌ماند.

در حقیقت امروزه عراق از جهات مختلف برای سیاست‌های منطقه‌ای ایران حایز اهمیت است. علاوه بر اهمیت عناصر اتصال دهنده فرهنگی و دینی دو کشور که اکثریت جمعیت در هر دو کشور را شیعیان تشکیل می‌دهند؛ به لحاظ ژئوپلیتیکی نیز، بغداد جایگاه تعیین کننده در سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران دارد. عراق نقطه اتصال ایران به سوریه و لبنان است و در همین راستا در توسعه روابط همسایگی، عراق بیش از سایر کشورهای منطقه مورد توجه ایران است. در محیط امنیتی و استراتژیک جمهوری اسلامی ایران، کشور عراق نیز به عنوان عضوی از دو منطقه خلیج فارس و خاورمیانه، در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، بر محیط امنیتی و سیاسی کشورمان تأثیر گذار بوده و خواهد بود (Borna Beldaji, 2012). ایران با داشتن اشتراکات مذهبی، فرهنگی و پیوندهای سیاسی با این کشور، از قدرت نرم قابل توجهی در این کشور برخوردار است که این موضوع، ایران را در راستای پیگیری اهداف راهبرد در آن کشور و همچنین در منطقه، توانمند

ساخته است. در کنار روابط پایدار سیاسی و استراتژیک دو کشور، به لحاظ اقتصادی و تجاری هم وابستگی عمیقی میان دو کشور برقرار است. همکاری انرژی بین ایران و عراق بعد از ظهور عراق نوین در سال ۲۰۰۳ نمود بیشتری یافت. از آنجایی که ایران و عراق هر دو به نفت وابسته هستند تلاش دارند تا در حوزه‌های نفتی خود از جمله میداین مشترک گسترش دهند بنابراین همکاری ایران و عراق در حوزه انرژی از جمله نفت، گاز، برق و به خصوص میداین مشترک باعث ایجاد همگرایی شده است. سوال اصلی تحقیق بدین صورت مطرح می‌گردد که جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی چگونه است؟ و چه استراتژی‌هایی را برای بهبود شرایط موجود می‌توان طراحی نمود؟

مبانی نظری

تعریف و مفهوم راهبرد (استراتژی)

واژه استراتژی از ریشه یونانی «استراتیما» به معنی فرمانده ارتش، مرکب از «استراتوس» به معنی ارتش و «گوبه» معنی رهبر گرفته شده است. از نظر نظامی، استراتژی یعنی آرایش نیروهای مسلح در میدان نبرد به منظور شکست دشمن و یا چگونگی به‌کارگیری منابع علیه دشمن برای رسیدن به هدف‌های تعیین شده (Ahmadi & Mousavi, 2009). این واژه در اصل به معنی نگاه سراسری به چیزهای است که برای پیروزی در جنگ لازم است، بدینسان این واژه در ارتباط با مفهوم تاکتیک قرار می‌گرفته که به عملیات آنی و بلاواسطه برای در هم کوبیدن دشمن در یک نبرد منفرد صورت می‌گرفت، اطلاق می‌شد. از این‌رو، شاید بتوان گفت استراتژی یک برنامه واحد، همه جانبه و تلفیقی است که محاسن یا نقاط قوت اصلی سازمان را با عوامل و تغییرات محیط مربوط می‌سازد و به نحوی طراحی شده که با اجرای صحیح آن، از دستیابی به اهداف اصلی سازمان اطمینان حاصل می‌شود. در معنای امروزی، استراتژی مجموع عملیات هماهنگ شده (فعالیت مانور) برای دستیابی به یک پیروزی (هدف غایی) است. استراتژی ابزار تطبیق سازمان با شرایط محیطی است، استراتژی روش دستیابی به اهداف و آرمان‌ها در یک محیط چالشی است. در تعریفی دیگر، رانملت^۱، استراتژی را توانایی حل مسئله می‌داند. او استراتژی مناسب را دارای یک ساختار مطلوب تلقی کرده و آن را در سه قسمت تشریح می‌کند: (۱) مفهومی که ماهیت چالش را تعریف و تشریح می‌کند. (۲) تدوین سیاستی راهنما برای مواجهه با چالش‌ها. (۳) طراحی اقداماتی هماهنگ برای اجرای سیاست‌های اتخاذ شده. از این‌رو، استراتژی را به اشکال متفاوتی تقسیم کرده‌اند، در کاربردی‌ترین روش، استراتژی‌ها، به استراتژی‌های اصلی، فرعی، وظیفه‌ای و کلان تقسیم شده‌اند.

نظریات استراتژیک در روابط بین الملل

نظریه استراتژیک: مفهوم نظریه استراتژیک به عنوان یک روش تحلیل به تدریج، در طول ۴۰ سال، از طریق کار کسانی مانند توماس شلینگ و کالین گری نظریه پردازان استراتژیک کلاسیک در حوزه روابط بین الملل و مطالعات سیاسی نفوذ کرده است و به طور فزاینده‌ای مورد استفاده قرار گرفته است و به عنوان ابزاری برای کمک به درک تصمیم‌گیری شناخته می‌شود. هری یارگر یکی از بهترین اظهارات سودمندی تئوری استراتژیک را بیان کرده است: «نظریه استراتژیک ذهن را به روی همه احتمالات و نیروهای در حال بازی باز می‌کند و ما را ترغیب می‌کند تا هزینه‌ها و خطرات تصمیمات خود را در نظر بگیریم و پیامدهای آن را بسنجیم. بنابراین، نظریه استراتژیک دقیقاً چیست و چگونه به ما کمک می‌کند تا ذهن خود را باز کنیم؟ با استفاده از اصول اولیه در تفسیر زیر، هدف ارائه درک مختصری از آنچه نظریه استراتژیک در اساسی‌ترین شکل خود را در بر می‌گیرد، ارائه می‌شود. قبل از اینکه بیان کنیم تئوری استراتژیک چیست، لازم است بدانیم که اصطلاح "نظریه" در این زمینه چگونه به کار می‌رود.

¹ Richard Rumelt.

استراتژی بی طرفی: براساس یک تعریف سنتی دولت بی طرف دولتی است که استقلال سیاسی و تمامیت ارضی آن براساس یک توافق دسته جمعی توسط قدرتهای بزرگ تضمین شده است مشروط بر آنکه دولت بی طرف از نیرو بینظامی خود مگر در شرایطی که جنبه تدافعی داشته باشد بر علیه دیگران استفاده نکند. در برخی از موارد از این استراتژی برای تحدید عملیات تجاوزگرانه دولتی در منطقه‌ای خاص بهره گرفته می‌شود. وضعیت بی طرفی معمولاً در مورد سه نوع منطقه قابل اطلاق است. نخست مناطقی که حکومت هایشان از سوی دول برسمیت شناخته شده باشد (سوئیس، اتریش و لائوس)، دوم مناطقی که خالی از سکنه باشد (رودخانه‌ها آبراهه‌ها) و بالاخره مناطقی که حکومت‌هایشان در مجامع بین المللی برسمیت شناخته نشده باشند (کشمیر). به صورت کلی این نوع استراتژی در مورد مناطق نمونه اول دارای کاربرد حقوقی و سیاسی است. امکان دارد دولتی براساس موافقت‌های موجود میان گروهی از قدرتهای بزرگ وضعیت بی طرفی دائمی را پیدا کند (بی طرف شدن سوئیس در سال ۱۸۱۵) یا ممکن است گروهی از قدرتهای بزرگ و کوچک در مورد بی طرف شدن دولت ثالثی به یک توافق کلی برسند (لائوس در سال ۱۹۶۲). ذکر این نکته ضروری است که هیچ دلیل حقوقی در مورد بی طرف شدن دولتی براساس توافق کشورهای کوچک همسایه وجود ندارد.

استراتژی اتحاد و ائتلاف: این نوع استراتژی توسط دولت‌ها اساساً برای محافظت از خود در برابر دولت‌ها یا ائتلاف‌هایی تشکیل می‌شود که منابع برتر می‌تواند تهدیدی برای آن‌ها باشد. اتحادها نقش اساسی در سیاست بین الملل دارند زیرا بخش جدایی‌ناپذیر دولت‌سازی محسوب می‌شوند که معمولاً بین دو یا چند کشور برای مقابله با یک دشمن ایجاد می‌گردد. با این حال، اعتقاد بر این است که ملت‌های قوی و ضعیف به طور یکسان نیاز به اتحاد و ائتلاف را احساس می‌کنند. دولت‌های ضعیف‌تر برای موازنه‌سازی قدرت توسط یک هم‌مومن اتحاد تشکیل می‌دهند در حالی که دولت‌های قوی‌تر گاهی برای «افزایش سهم خود از توانمندی‌های جهانی ابراز شده به شکل قدرت» متحد می‌شوند (Mirhaidar & Joseph, 1999). ایده اصلی پشت اکثر اتحادها این است که توانایی‌های کشورهای عضو را به گونه‌ای تجمیع کند که منافع آن‌ها را بیشتر تقویت کند. عموماً این باور وجود دارد که کشورها به دلایل متعددی با هم متحد می‌شوند. اولاً، آن می‌تواند در پاسخ به یک تهدید باشد، یعنی گاهی افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها این کار را انجام می‌دهند در تلاش برای حفظ امنیت و ثبات در پاسخ به تهدیدی که تصور می‌شود، متحد می‌شوند. ثانیاً، ممکن است در نتیجه باورهای مشابه یا مشترک باشد. این به این معنی است که مردم، دولت‌ها یا گروهی از دولت‌ها که دارای عقاید یا اهداف مشترک هستند نیز ممکن است وارد اتحاد شوند. و سوم، منافع اقتصادی. برخی از کشورها صرفاً به دلیل اقتصادی است که اتحاد تشکیل می‌دهند به عنوان مثال مداخله ایالات متحده در کویت در طول جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱/۱۹۹۰ را می‌توان در این راستا توضیح داد (Saka, 2021).

استراتژی انزوا طلبی: اصطلاح «انزواگرایی» در دهه ۱۹۳۰ در ایالات متحده رایج شد. دریا سالار آلفرد تاپر ماهان که در اواخر قرن نوزدهم یکی از پرشورترین حامیان نیروی دریایی کشور بود، در سال ۱۸۹۰ نسبت به «انزوای خودخواسته» هشدار داد و پیش‌بینی کرد که «زمانی که فرصت‌های سود در خارج از کشور فراهم شود مسیر سرمایه‌گذاری آمریکایی راهی را برای دستیابی به آن‌ها خواهد گشود. از میان همه راهبردهای راهبرد در دسترس دولت‌ها، انزواطلبی و بین المللی‌گرایی بیش از همه برجسته است. در حال حاضر طبقه بندی کشورها به عنوان باز یا بسته بر اساس ترجیحات راهبرد آن‌ها به یک کلیشه تبدیل شده است. همانطور که ما به سمت یک نظم بین المللی چند قطبی حرکت می‌کنیم که در آن کشورها برای ترسیم مسیرهای آینده خود بسیار آزادتر از همیشه احساس می‌کنند، به نظر می‌رسد بحث در مورد اصول گرایش‌های انزواطلبی و بین المللی‌گرایی راهبرد ضروری است. انزواگرایی نشان می‌دهد که دولت‌ها نمی‌خواهند در تحولات سیاسی خارج از مرزهای سرزمینی آن‌ها دخالت کنند. آن‌ها ممکن است فکر کنند که قدرت و توانایی حفاظت از تمامیت ارضی و سایر منافع ملی کلیدی خود را با منزوی کردن خود از محیط خارجی دارند. دولت‌های انزواطلب بر این باورند که موقعیت جغرافیایی، توانمندی‌های قدرت و

ماهیت زمینی که در آن قرار دارند از آن‌ها در برابر تهدیدات خارجی محافظت می‌کند. کشورهایی که تمایل به دنبال کردن سیاست‌های خارجی انزواطلبانه دارند، عموماً معتقدند که خودکفا هستند و می‌توانند تمام نیازهای خود را به تنهایی برآورده کنند. از سوی دیگر، احساس ضعف ممکن است به همان اندازه منجر به تفکر انزواطلبی شود که هرچه در خارج از مرزهای خود فعال‌تر شوند، بیشتر در معرض چالش‌های خارجی قرار می‌گیرند و منافعشان تهدید می‌شود. کشورهایی که فکر می‌کنند از نظر ویژگی‌های داخلی خود بسیار شکننده هستند ممکن است تصمیم بگیرند تا حد امکان از تحولات بین‌المللی دور بمانند و ممکن است وارد تعاملات بلندمدت با سایر کشورها شوند. پیگیری سیاست‌های بین‌المللی ممکن است هزینه‌های غیرقابل‌تحملی را در امور داخلی آن‌ها به همراه داشته باشد. هر چه آن‌ها روابط بیشتری با سایر کشورها برقرار کنند و در امور داخلی دیگران فعال‌تر شوند، احتمال دخالت دیگران در امور داخلی آن‌ها نیز بیشتر می‌شود. کشورهایی که تمایل به دنبال کردن سیاست‌های خارجی انزواطلبانه دارند، تمایل دارند باور کنند که از نظر تجربیات تاریخی، نوع رژیم و ارزش‌های ملی، ذاتاً با سایر کشورها متفاوت هستند. کشورهایی که انزوآگرایی را در خارج از کشور دنبال می‌کنند، مدعی رهبری منطقه‌ی یا بین‌المللی در مرکز تفکر راهبرد خود نیستند (Oğuzlu, 2020).

استراتژی عدم تعهد: نیمه دوم قرن بیستم شاهد ظهور الگوی جدیدی در روابط بین‌المللی است. پس از جنگ جهانی دوم و شکل‌گیری نظام دو قطبی برقراری سیستم موازنه قدرت و بالا گرفتن جنگ سرد در سیاست بین‌المللی گروهی از ملل نوحواسته آفریقایی و آسیایی را بران داشت تا به منظور کناره‌گیری از دسته بندی‌های سیاسی نظامی و اقتصادی و نیز عدم وابستگی به بلوک‌های شرق و غرب سیاست‌های مستقلی را در روابط بین‌الملل در پیش گیرند. این کشورها که طعم تلخ استعمار و آثار زیانبار استثمار و جنگ‌های خانمانسوز جهانی را درک کرده بودند جنبش عدم تعهد را شکل دادند. این جنبش بدون آنکه درصدد ایجاد بلوک جدیدی باشد مساعی لازم بعمل آورد تا ضمن احتراز از دنباله روی از دو بلوک راه واقع بینانه‌ای را در پیش گیرد. به طور کلی مهم‌ترین ویژگی‌های این استراتژی را می‌توان اتخاذ سیاست مستقل، حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش و رهایی‌بخش، عدم اتحاد دو جانبه با قدرت‌های بزرگ، عدم اجازه به قدرتهای خارجی در ایجاد پایگاه‌های نظامی در خاک خود و... نام برد.

تعریف و مفهوم امنیت

امنیت به عنوان یک مفهوم بسیار مهم مورد بحث بسیاری از صاحب‌نظران قرار داشته است و به نظر می‌رسد توافق کمی بر سر معنای آن است. امنیت اشاره دارد به موقعیتی مبنی بر رهایی از خطر و ریسک اما ارتباط نزدیکی با شرایط فیزیکی مانند عاری بودن از آسیب در عمل دارد. امنیت در جامعه معاصر به عنوان "فرهنگ کنترل" شناخته شده است و به عنوان خواسته جامعه (Rose, 1999; Schuilenburg, 2015). در این زمینه، ایده‌های میشل فوکو بسیار مهم است. وی در کار خود درباره «حکومت» توضیح می‌دهد که امنیت به عنوان وسیله‌ای برای اداره جمعیت یک جامعه استفاده می‌شود. در این فرآیند، دولت به بازیگران دیگر همچنین بخشی از «حکومت از طریق دستور کار امنیتی» متکی است (Foucault, 1978). بوزان امنیت اجتماعات بشری را به پنج دسته: نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تقسیم کرد و به گونه خاص‌تر امنیت اجتماعی را وارد مفاهیم امنیت کرد. بوزان امنیت سیاسی را به ثبات سازمانی دولت‌ها، نظام حکومتی و ایدئولوژی-های مشروعیت دهنده به آنها، امنیت اقتصادی را دسترسی به منابع و بازارهای لازم برای حفظ سطح قابل قبولی از رفاه، امنیت زیستی را به حفظ محیط‌های محلی جهانی به عنوان زیستگاه بشری، امنیت نظامی را به توانایی‌های تهاجمی و دفاعی مسلحانه دولت‌ها و برداشت آن‌ها از مقاصد یکدیگر و سرانجام امنیت اجتماعی را به قابلیت الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب و هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول معنا کرده است (Ahmadi Moghadam, 2009). سازمان ملل امنیت را چنین تعریف می‌کند: این که کشورها هیچ گونه احساس خطر حمله خارجی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکنند و بتوانند آزادانه گسترش و توسعه خویش را تعقیب نمایند (Pourahmad et al., 2015).

پیشینه پژوهش

جدول ۱

آثار منتشرشده در ارتباط با موضوع مورد تحقیق

نویسنده/گان	سال انتشار	عنوان	نتیجه
جان مرشایمر	۱۳۹۰	تراژدی سیاست قدرت‌های بزرگ	هژمون منطقه‌ای به‌عنوان موازنه‌کننده‌ای خارجی و فراملی در مناطق راهبردی محیط منطقه‌ای و جهانی عمل می‌کنند.
مصلى نژاد، عباس	۱۳۹۱	پیامدهای بی‌ثباتی امنیتی بر موازنه قدرت در خاورمیانه	تحولات اخیر در خاورمیانه را محور اصلی تغییر در موازنه قدرت منطقه‌ای می‌داند.
طهماسبی و همکاران	۱۴۰۰	جایگاه کشور عراق در جبهه مقاومت	عراق به دلیل موقعیت خاص ژئوپلیتیکی ذخایر نفت و گاز و از همه مهم‌تر شرکت داشتن در جبهه مقاومت و همسایگی با کشور ایران همواره مورد توجه قدرت‌های فرامنطقه‌ای و کشورهای همسایه بوده است.
عباس شریفه	۲۰۲۱	تأثیرالأقليات على الأمن القومي في منطقة الشرق الأوسط-أكراد العراق أنموذجا	مسئله کردهای عراق نقش بسزایی در امنیت ملی عراق دارد که باید به مسائل اقتصادی، سیاسی و... آن‌ها توجه نمود.
فزانی، إبراهیم سعد الشاکر	۲۰۱۵	التدخل الخارجي و الامن في الشرق الأوسط: دراسة الحالة العراقية ۱۹۹۱-۲۰۰۳	مداخله آمریکا در عراق در راستای حفظ منافع حیاتی و وضعیت عراق پس از مداخله نظامی آمریکا و ظهور و سقوط دولت‌ها، داعش و... در نهایت پیامدهای مداخله نظامی آمریکا در عراق بر منطقه خاورمیانه بوده است.
شرقی، خلیصه	۲۰۱۹	سیاسة الأمريكية في الشرق الأوسط (العراق نموذجا ۱۹۹۰-۲۰۰۳)	به عهده گرفتن مسئولیت جامعه بین‌المللی با همه متغیرهای آن از نظر گرایش توسعه طلبانه امپریالیستی، باعث شد سیاست‌ها و پویایی‌های نظم جدید بین‌المللی در عراق از سوی آمریکا تعیین شود.

جنبه جدید بودن

با توجه به مطالعه مقالات و تحقیقات علمی در عرصه داخلی و خارجی می‌توان بیان نمود که تاکنون تحقیقات اندکی به بررسی راهبردهای امنیتی جمهوری اسلامی ایران در عراق پرداخته است. با توجه به تغییرات سیاسی و ژئوپلیتیکی که این کشور از سال ۲۰۱۰ تاکنون داشته است پرداختن به این موضوع با رویکرد امنیتی و در راستای مفهوم رقابت منطقه‌ای می‌تواند از منظر سیاسی و امنیتی دارای نوآوری باشد. بنابراین مهمترین وجه نوآوری تحقیق پیش رو توجه به نقش و جایگاه عراق در راهبردهای امنیتی قدرت‌های منطقه‌ای و با تاکید بر ارائه تدوین راهبردها در راستای بررسی فرصت‌ها و چالش‌های موجود می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش

به منظور دستیابی به داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز طی مراحل مختلف از شیوه‌های گوناگونی بهره گرفته شد. لذا، در مرحله نخست از مطالعات کتابخانه‌ای- اسنادی به همراه مراجعه به منابع اینترنتی، مشاهده و مطالعه اسناد فرادست پیرامون موضوع مورد مطالعه استفاده گردید. در ادامه با اشاره به اهمیت و ضرورت انجام پژوهش حاضر به بیان توصیفی از تحقیق و چگونگی انجام آن در قالب تبیین مفاهیم مرتبط با موضوع پرداخته شد. در ادامه با مشخص شدن حوزه‌های اثرگذار در عرصه استراتژیک و ارائه آن به نخبگان، لیست متغیرهای هر حوزه مشخص گردید و در ادامه با بررسی مجدد نظرات گروه نخبگان اعمال گردید و مورد راستی آزمایی قرار گرفت و پیرامون‌های کلیدی مرتبط طبقه‌بندی شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و تحلیلی انجام شد. سپس با استفاده از پرسش‌نامه‌ای در قالب ماتریس اثرگذاری

مقاطع متعادل از نمونه آماری خواسته شد تا بر حسب میزان اهمیت این شاخص‌ها از ۳- تا ۳+ (۳-: اثرگذاری به شدت منفی، ۲-: اثرگذاری نسبتاً منفی، ۱-: اثرگذاری منفی و ضعیف، ۰: اثرگذاری خنثی، ۱+: اثرگذاری مثبت ضعیف، ۲+: اثرگذاری مثبت متوسط، ۳+: اثرگذاری مثبت شدید) به امتیازدهی به توصیف‌گرها و عوامل مربوط به هر کدام پردازند. پس از خروجی گرفتن از نرم‌افزار سناریو ویزارد بر مبنای امتیازهای وارد شده به ماتریس، ماتریس نرمال^۱ و استانداردسازی شده^۲ محاسبه شد و با تحلیل میزان سازگاری توصیف‌گرها، سناریوهای محتمل طبقه‌بندی گردیدند.

سوالات پژوهش

عوامل تاثیرگذار بر راهبردهای امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی در عراق کدامند؟ و چه استراتژی‌هایی را برای بهبود شرایط موجود می‌توان طراحی نمود؟

یافته‌ها

پیشینه روابط ایران و عراق

روابط ایران و عراق از زمان استقلال عراق در سال ۱۹۳۲، دوره‌هایی از اتحاد و همکاری و همچنین با دوره‌هایی از رقابت مشخص شده است. تنش‌ها سبب شد تا همکاری امنیتی منطقه‌ای دو کشور و ایران و عراق را در کنار هم قرار داد از جمله پیمان‌های مورد نظر عبارتند از پیمان سعدآباد در ۱۹۳۷ و پیمان بغداد در ۱۹۵۵. اصطکاک ناشی از اختلافات مرزی، به ویژه بر سر شط العرب، جاه طلبی‌های منطقه‌ای و رقابت، جهت گیری‌های مختلف سیاست داخلی و خارجی رژیم‌ها، و در موارد مختلف، سبب شکلگیری اتحادهای تهران و بغداد با قدرت‌های جهانی رقیب شد. شیعیان بزرگ جامعه عراق (بخشی از اعضای آن ایرانی الاصل بودند)، قرابت‌ها اعضای این جامعه با شیعیان ایران و این حقیقت که تشیع مقدس‌ترین زیارتگاه‌ها در عراق قرار داشتند و ابزاری بالقوه برای نفوذ ایران در این کشور ایجاد کردند و سوء ظن بغداد را برانگیخت.

نقطه‌ی آغاز روابط مابین دو کشور به فروردین ۱۳۰۸ و اعزام هیئت حسن نیت از سوی پادشاه عراق به ایران و تقاضای این هیئت جهت برقراری روابط سیاسی با ایران باز می‌گردد. با این حال دولت عراق که در این زمان تحت حمایت انگلستان قرار داشت، نخست از اواسط سال ۱۳۱۰ با ارسال چندین یادداشت اعتراض به دولت ایران، مأموران گمرک و نیروی دریایی ایران را متهم به نادیده گرفتن مقررات سازمان بندر بصره و تجاوز به حق حاکمیت عراق در آبهای اروند رود نموده و سپس در سال ۱۳۱۳ به منظور جلوگیری از اعمال حاکمیت ایران بر اروند رود به جامعه‌ی ملل شکایت برد. پس از آنکه جامعه ملل طرفین را به مذاکره مستقیم دعوت نمود، سرانجام در ۱۳ تیر ۱۳۱۶ طی قراردادی که میان دو کشور منعقد گردید، حق کشتی‌رانی در سراسر اروندرود به استثنای پنج کیلومتری از آبهای آبادان تا خط تالوگ به دولت عراق واگذار گردید. بدین ترتیب قرارداد مذکور که در چارچوب اهداف استراتژیک بریتانیا بر ایران تحمیل شده بود، مالکیت عراق بر تمام اروندرود را به غیر از پنج کیلومتری از آبهای آبادان گسترش می‌داد. با این حال ۴ روز بعد در ۱۷ تیر ۱۳۱۶ پیمانی میان کشورهای ایران، عراق، افغانستان و ترکیه در کاخ سعدآباد تهران به امضاء رسید که وحدت کشورهای فوق را در منطقه تضمین نمود و امضاکنندگان را به حمایت متقابل از یکدیگر در صورت بروز خطر نسبت به یکی از اعضاء برمی‌انگیخت. «پیمان سعدآباد» که تحت نفوذ و سلطه انگلیس در منطقه منعقد

¹ Normal Martix.

² Standarization Matrix.

شده بود، دولت‌های امضاء کننده را به پرهیز از مداخله در امور داخلی یکدیگر، احترام به مرزهای مشترک، خودداری از هرگونه تجاوز نسبت به یکدیگر و جلوگیری از تشکیل جمعیت‌ها و دسته‌بندی‌هایی با هدف اخلال در سطح میان کشورهای همجوار و هم پیمان تشویق می‌کرد.

روابط نامطلوب دو کشور با این کودتا و قوت یافتن پان عربیسم و گرایش‌های افراطی عربی در نظام سیاسی عراق آغاز شد. در این دوره اختلافات مرزی دو کشور افزایش یافت و علاوه بر ادعای حاکمیت عراق بر خوزستان، تشکیل جبهه آزادی بخش خوزستان و مسأله کردها، اختلاف ایدئولوژیک نیز بر روابط دو کشور سایه انداخت. اگر چه ایران ۱۷ روز پس از کودتای قاسم، رژیم وی را به رسمیت شناخت ولی این اقدام مانع از ابراز سیاست‌های تند و خصمانه قاسم نسبت به ایران نگردید. زیرا قاسم نه تنها به هیچ یک از قراردادهای مرزی و تعهدات حکومت پیشین عراق درباره اختلافات آبی با ایران پایبند نبود، بلکه ادعاهای ارضی نیز نسبت به خاک کویت ابراز می‌داشت که امنیت منطقه را بیش از پیش به مخاطره می‌انداخت. سرانجام در آذر ۱۳۳۸ یک بار دیگر ارون رود به بحرانی حاد در روابط ایران و عراق مبدل گشت. عبدالکریم قاسم در کنفرانسی مطبوعاتی ادعا کرد که «عراق در سال ۱۳۱۶ تحت فشار جدی قرار داشته و ناچار شده است که حاشیه‌ای به عرض پنج کیلومتر از ارون رود را به ایران واگذار نماید و این عمل عراق یک نوع بخشش بوده است، نه استرداد یک حق مکتسبه». (مهدوی، ۱۳۸۰: ۲۵۹).

این ادعا در حالی صورت می‌گرفت که عهدنامه ۱۳۱۶ در سایه حمایت‌ها و طرفداری همه جانبه انگلیس از عراق منعقد شده بود. زیرا در آن هنگام انگلیسی‌ها که طبق تقسیمات استعماری پس از جنگ اول جهانی و فروپاشی عثمانی بر عراق سلطه مطلق داشتند، دستیابی به آب‌های بین‌المللی منطقه و منابع نفتی عراق را حائز اهمیت می‌دانستند و از این رو پیمان ۱۳۱۶ را بر ایران تحمیل نمودند. ایران در آغاز تلاش نمود بحران بوجود آمده را از راه‌های دیپلماتیک حل و فصل نماید، اما پافشاری عراقی‌ها بر ادعاهای واهی خود، طرفین را حتی به میدان درگیری‌های پراکنده و تدارکات نظامی برای جنگ احتمالی نیز کشاند. ۴ اگر چه در نهایت با از سرگیری مذاکرات مستقیم میان دو کشور مناسبات دیپلماتیک نیز از سر گرفته شد اما تا زمانی که رژیم چپ‌گرای عبدالکریم قاسم در عراق حاکم بود، روابط دو کشور تیره باقی ماند. با سقوط حکومت عبدالکریم قاسم در ۱۹ بهمن ۱۳۴۱ و به قدرت رسیدن رژیم‌های میانه‌رو عبدالسلام عارف و عبدالرحمن عارف، تا حدی از تنش موجود در روابط دو کشور ایران و عراق کاسته شد، اما اختلافات دو کشور در حوزه‌های پیشین همچنان پابرجا باقی ماند. آرامش و چالش در روابط دو کشور تا هنگام قدرت یافتن حزب بعث در عراق (۲۶ تیر ۱۳۴۷) ادامه یافت. اما با حاکم شدن رژیم بعث در عراق، دوره دیگری از تیرگی روابط میان دو کشور آغاز گردید. در این دوره علاوه بر اختلافات قبلی، تفاوت‌های ایدئولوژیک رژیم‌های موجود، گرایش‌های پان عربیستی شدید رژیم بعث و اراده آن برای کنترل جهان عرب و همچنین گرایش دو کشور به قطب‌های مخالف دوران جنگ سرد و مخالفت عراق با حاکمیت ایران بر جزایر سه گانه بر وخامت اوضاع افزود. همچنین نزدیکی رژیم شاهنشاهی به اسرائیل و آثار نامطلوب آن بر ذهنیت اعراب و سیاست‌گذاران رژیم بعثی، منجر به پاکسازی و اخراج ایرانی‌های ساکن در عراق و اتخاذ سیاست ایرانی ستیزی از سوی رژیم بعثی گردید. ایران نفوذ خود را از طریق سفارت خود در بغداد و کنسولگری در بصره کربلا، اربیل و سلیمانیه اعمال می‌کند. ایران روابط تجاری و اقتصادی با عراق را برای منافع مالی و به دست آوردن اهرم فشاری بر همسایه خود دنبال کرده است. ایران بزرگترین شریک تجاری عراق است. مقامات عراقی ایرانی و ادعا کردند که مجموع تجارت بین دو کشور در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۴ به ۱۲ میلیارد دلار رسیده است. اما آمار رسمی ایران نشان می‌دهد که کل تجارت حدود ۶ میلیارد دلار بوده است در آن دوره، تقریباً تمام آن شامل صادرات ایران به عراق بود. صادرات شامل محصولات تازه و مواد غذایی فرآوری شده، مصالح ساختمانی، لوازم خانگی ارزان قیمت و ماشین‌ها سرمایه‌گذاران و شرکت‌های ساختمانی ایرانی نیز در این زمینه فعال هستند. سدسازی ایران و تغییر مسیر رودخانه‌های تغذیه کننده آبراه شط العرب نیز کشاورزی عراق را تضعیف کرده است و در جنوب مانع از تلاش‌ها برای احیای باتلاق‌های عراق شد و در حالی که ایران با تامین حدود ۵ تا ۱۰ درصد کمبود برق عراق را جبران کرده است.

پیشران‌های کلیدی ژئوپلیتیکی در روابط ایران و عراق

نقطه شروع برای درک نقش ایران باید ارزیابی درست از منافع آن باشد. اولویت تهران جلوگیری از ظهور مجدد عراق به عنوان یک تهدید است، چه ماهیت نظامی، سیاسی یا ایدئولوژیک، و چه ناشی از شکست آن (فروپاشی آن به جنگ داخلی یا ظهور کردستان عراق مستقل با پیامدهای عظیمی برای ناراضیان اقلیت کرد ایران باشد). یا موفقیت (تثبیت آن به عنوان یک الگوی دموکراتیک یا مذهبی جایگزین که برای شهروندان ناراضی جذاب است). در نتیجه، ایران قصد دارد تمامیت ارضی عراق را حفظ کند، از بی‌ثباتی همه جانبه پرهیز کند، یک دولت دوست شیعه را تشویق کند، و مهمتر از همه، ایالات متحده را درگیر و دور نگه دارد. این امر مستلزم یک استراتژی پیچیده سه جانبه است: تشویق دموکراسی انتخاباتی (به عنوان وسیله‌ای برای ایجاد حکومت شیعی)، ترویج درجه‌ای از تنش اما از نوع قابل کنترل (به منظور ایجاد بی‌نظمی طولانی اما قابل کنترل) و سرمایه‌گذاری در طیف گسترده‌ای از بازیگران عراقی متنوع و اغلب رقیب (برای به حداقل رساندن خطرات در هر نتیجه قابل تصور). این منافع و این استراتژی، بیش از تلاشی ادعایی برای شکل دادن به عراق در تصویر خود، همکاری با ایران، مجموعه اطلاعاتی، تأمین بودجه (و احتمالاً تسلیحات) و شاید تصمیم‌گاه به گاه آن برای حمایت از جنبش‌های مسلحانه را توضیح می‌دهد. آن‌ها همچنین تناقض روابط همزمان ایران با نخبگان سیاسی عراق را که امیدوار به ثبات کشور هستند، به روحانیون شیعه که هدفشان اسلامی کردن آن است، و برخی از فعالان سیاسی توضیح می‌دهند. در ادامه به بررسی پیشران‌های کلیدی ژئوپلیتیکی ایران در عراق پرداخته شده است.

۱. حمایت از گروه‌های شبه نظامی شیعه

رابطه ایران با گروه‌های شبه نظامی عراقی در حوزه نفوذش اغلب بیشتر به صورت راهنمایی است تا فرماندهی و کنترل مستقیم. تهران اذعان دارد که بافت سیاسی عراق بر سبک و مکانیسمی که به وسیله آن نفوذ را در آنجا ایجاد می‌کند، تحت تأثیر قرار می‌دهد و در کوتاه مدت از رقابت این گروه‌های شبه نظامی راضی است تا زمانی که آن‌ها به یکدیگر حمله نکرده و خود را تضعیف نکنند و در نتیجه نفوذ کلی را کاهش دهند. اردوگاه مورد حمایت ایران عملیات و استقرار شبه نظامیان تحت حمایت ایران در سراسر عراق چندین هدف را دنبال کرده است: مقابله با تهدیدات واقعی (مانند دولت اسلامی، به نام داعش)، استقرار شبه نظامیان و برآوردن اهداف امنیتی ایران. اغلب این اهداف با اهداف دولت عراق همسو بوده و گاه با اهداف ایالات متحده همپوشانی داشته است. این شبه نظامیان با قرار گرفتن در ساختار امنیتی در حال ظهور دولت عراق، مزایای امنیتی و سیاسی قابل توجهی فراتر از خنثی کردن رقبای ایران فراهم می‌کنند. این‌ها شامل ایجاد یک کریپتور سرزمینی بین ایران و لبنان و تضمین عدم استفاده از خاک عراق برای تهدید حاکمیت ایران است. استراتژی ایران در قبال عراق بعد از سال ۲۰۰۳ و به دنبال تحولاتی که به تغییرات اساسی در ساختارهای هویتی و قدرت منطقه‌ای انجامید و هم جغرافیای سیاسی و هم رویکرد بازیگران سیاسی در خاورمیانه را تغییر داد، ابعاد جدیدی به خود گرفت. با از بین رفتن نفوذ بعث و گنجاندن نمایندگان کرد-شیعه در ساختارهای حکومتی و قدرت عراق، این جهت‌گیری مجدد از «عرب-سنی» به «شیعه-کرد» به نفع ایران عمل کرده و فرصتی برای نفوذ و تقویت نقش منطقه‌ای تهران فراهم کرده است. استراتژی ایران در عراق تنها با تحولات داخلی و کشمکش‌های بین بازیگران مختلف سیاسی اداره نمی‌شود، بلکه حضور قدرت‌های بین‌المللی و دیگر بازیگران منطقه‌ای نیز بر آن حاکم است. پس از سقوط رژیم صدام حسین، حضور شیعیان به یکی از اولویت‌های اصلی نفوذ ایران بر رویدادهای عراق تبدیل شد. این مبتنی بر حمایت ایران از متحدانش در تشکیلات سیاسی عراق است. برای رسیدن به این هدف، ایران آشکارا از روند سیاسی در عراق و متحدان سیاسی آن در آنجا حمایت کرد. اما از منظر امنیت ملی و سیاسی منطقه‌ای ایران، وضعیت عراق به همان وضعیت پس از خروج آمریکا و مشابه قبل از تهاجم باقی مانده است. بنابراین، این تحولات اخیر فرصتی برای تقویت نقش منطقه‌ای آینده ایران و ارتقای امنیت ملی آن در عین حال است.

۲. ایجاد ارتباط بین علمای شیعه قم و نجف

عراق از دیرباز کشوری بوده است که در آن عقاید و نژادها به گونه‌ای با یکدیگر برخورد می‌کنند که بر ساختار قدرت و جامعه تأثیر گذاشته است. در گذشته، کنترل سنی‌ها در راس هرم سیاسی تأثیر خود را در تعیین نوع روابط ایران و سایر کشورهای عربی خلیج فارس داشت. اگرچه عراق جدید دارای یک هرم قدرت تغییر یافته با نفوذ شیعیان است که تنش‌های فرقه‌ای با ایران را کاهش می‌دهد، ساختار سیاسی شکننده در عراق امروز و همچنین تداوم اختلافات فرقه‌ای که با رشد آنچه ایران آن را «روند وهابی» در عرصه عراق می‌نامد تشدید شده است. به این معنی که چالش فرقه‌ای در خط مقدم چالش‌های پیش روی عراق باقی می‌ماند. به نظر می‌رسد ایران عمدتاً نگران بعد شیعه و وحدت «رشته‌های شیعه» است. این امر بر سیاست و روابط آن با احزاب شیعه و کرد در عراق تأثیر گذاشت و از تمام قدرت خود برای تضمین روند سیاسی تحت تسلط شیعیان، به ویژه آنهایی که شدیداً با تهران مرتبط بودند، برای تحکیم وفاداری استفاده کرد. ایران از تشکل‌های اسلامی شیعه نزدیک به خود مانند «مجلس عالی اسلامی» حمایت‌های گسترده و چند جانبه کرده است. تهران علاوه بر ایفای نقش در شکل‌گیری نهادهای دولتی نوپا، نقش عمده‌ای در مشارکت آن‌ها در روند سیاسی ایفا کرد (Eisenstadt, 2011). ایران همچنین پیوسته از اتحاد احزاب شیعه برای تبدیل آن‌ها به قدرتی با وزن دفاعی می‌کرد و قادر به نفوذ سیاسی کافی است و کنترل شیعیان بر دولت و روند کلی سیاسی در عراق را تضمین می‌کند. این استراتژی ایران با هر فرآیند انتخاباتی پی در پی افزایش می‌یابد، همانطور که در انتخابات سال ۲۰۰۵ و ۲۰۱۰ قانونگذاری، انتخابات شهرداری ۲۰۰۹ و انتخابات پارلمانی عراق در سال ۲۰۱۴ مشهود است. ایران از نامزدهای شیعه حمایت کرد و در عین حال روابط قوی با بازیگران بانفوذ کرد در شمال عراق داشت. هدف پایدار ایران در عراق، حکومتی شیعه است که از نظر ایدئولوژیک با تهران سازگار است و می‌توان روی حمایت از ایران حساب کرد.

روابط ایران و عراق تا حد زیادی بر اساس الگوی مشترک بعد شیعه و تأثیرات متقابل اعمال شده توسط نهادهای روحانی است. جمهوری اسلامی با وفاداری به استراتژی خود پس از انقلاب ۱۳۵۷، همواره تلاش می‌کند به عنوان رهبر شیعه جهانی و حضور در مناطق مختلف با حضور شیعیان به منظور فعال سازی شبکه‌هایی با هویت شیعی و یک کنشگری سیاسی یا جنگ طلبانه. کاهش نفوذ در مراکز مقدس عراق در دوره بعثی به قم فرصتی برای ادعای آن ارائه کرد که به عنوان پایتخت متکلم جهان تشیع شناخته شود. با این حال، اکنون، پس از سال ۲۰۰۳، شیعیان عراق مسلک هژمونیک خود را دوباره کشف می‌کنند. در قرون اخیر و حوزه نجف مهم‌ترین جایگاه معنویت شیعه، خود را بیش از پیش معرفی می‌کند در نتیجه رقابتی بین قم و نجف وجود دارد که تا حد زیادی از یک مناقشه هژمونیک فراتر می‌رود. مخاطرات واقعی عبارتند از عملاً اعتبار کل نظام ایدئولوژیک، سیاسی و دیپلماتیک کشور جمهوری اسلامی. این مبتنی بر این ایده است که راهنمای عالی نه تنها باید اقتدار نهایی که به قدرت سیاسی در کشور ایران مشروعیت می‌بخشد باشد اما باید همچنین به عنوان پیشوای کل فضای شیعه شناخته شود. بدیهی است که این فراملی قنطار بیشتر ساختار سیاسی و ایدئولوژیک جمهوری ایران است و با نظام سنتی وارد مناقشه می‌شود. عملاً به نظر می‌رسد چیزی که «نظامی‌سازی» نهاد روحانیت ایران نامیده می‌شود ریشه در دهه ۸۰ دارد، زمانی که روحانیون شروع به کار کردند. شرکت فعالانه در جنگ علیه عراق و به نوبه خود نیروهای ارتش گارد جمهوری خواه از نزدیک با روحانیون و مراکز مذهبی کشور مشهود و قم تعامل خواهد داشت (Rahimi et al., 2011).

۳. سرمایه گذاری اقتصادی

این امکان وجود دارد که از مفهوم سنتی عراق به عنوان نیرویی برای دستیابی به برابری با قدرتهای منطقه دور شویم و عراق به عنوان نیروی حامی ایران باشد. این به ایران این فرصت را می‌دهد تا نقش منطقه‌ای عراق را هم برای خود و هم برای سایر نیروها به گونه‌ای بازتعریف کند که وجود خود را به عنوان یک نیرو و بازیگر تأثیرگذار منطقه‌ای تضمین کند. این امر مبتنی بر تقویت شخصیت‌های سیاسی

عراق و بازیگرانی است که از چنین سیاستی حمایت می‌کنند. دولت ایران از تئوری «قدرت نرم» در عراق برای گسترش نفوذ خود بر این کشور از طریق تقویت روابط اقتصادی و حمایت از مرجعیت شیعه در نجف و همچنین تأثیرگذاری بر افکار عمومی عراق از طریق رسانه‌ها استفاده می‌کند. قدرت نرم ایران در عراق در استراتژی اقتصادی آن نیز منعکس شده است. تهران برای گسترش روابط اقتصادی و تجاری با عراق تلاش کرده است و حجم مبادلات تجاری دو کشور در سال ۲۰۰۹ به حدود هفت میلیارد دلار رسید. تا سال ۲۰۱۳، حجم مبادلات تجاری بین عراق و ایران به ۱۲ میلیارد دلار در سال افزایش یافت که ۵۰ درصد آن به صنایع نفت وابسته نیست. افزایش صادرات ایران از سایر کشورها بیشتر است و بر محصولات غذایی ارزان قیمت و کالاهای مصرفی متمرکز است. ایران همچنین ده درصد برق مورد نیاز عراق را تامین می‌کند (Eisenstadt, 2011).

۴. بسیج مردمی

از سال ۲۰۱۴، یگان‌های بسیج مردمی یا الحشد الشعبی^۱ مهمترین مجرای نفوذ ایران در عراق بوده است. حشدالشعبی به یک برنامه رسمی دولت عراق تبدیل شده است، که در فتوای سال ۲۰۱۴ بلندپایه‌ترین روحانی شیعه عراق، آیت الله العظمی علی سیستانی، مبنای ایدئولوژیکی ظاهری دارد. حشدالشعبی که اسماً شاخه‌ای از نیروهای امنیتی زیرمجموعه دفتر نخست‌وزیری است، در عمل مجموعه‌ای از شبه‌نظامیان مستقل است (که بسیاری از آن‌ها پیش از فتوای سیستانی هستند) که در درجه اول به حامیان سیاسی خود پاسخگو هستند. مبارزانی که تحت چارچوب حشدالشعبی فعالیت می‌کنند متنوع هستند و اکثریت شیعه با تعداد زیادی از اعراب سنی و طیفی از اقلیت‌های قومی و مذهبی تکمیل می‌شود. شیعیان را می‌توان به چند گروه تقسیم کرد، از جمله آنهایی که با ایران همسو هستند، وفادار به سیستانی و آنهایی که تحت سلطه مقتدی صدر هستند. آن‌ها در همه استان‌های عراق به استثنای اقلیم کردستان حضور دارند. گروه‌های همسو با ایران احتمالاً اقلیتی از تعداد کل حشدالشعبی را تشکیل می‌دهند که طبق قانون بودجه سال ۲۰۱۸ عراق بیش از ۱۰۰۰۰۰ نفر است. معاون رئیس سازمان، جمال جعفر محمد الابرهمی (ملقب به ابومهدی المهندس)، یک مبارز عراقی که به زبان فارسی مسلط است و بیشتر دوران بزرگسالی خود را در ایران گذرانده است، مدیر مسلط مسئول هماهنگی جناح‌های مختلف، و رسیدگی به تدارکات، تامین، مدیریت پرسنل و سیاست‌های کلی این سازمان است. مهندس علی رغم وجود کلمه معاون در عنوان خود، قدرتمندترین بازیگر برنامه حشدالشعبی است. او همچنین به طور گسترده به عنوان فرمانده مؤثر شبه نظامیان کتائب حزب الله^۲ شناخته می‌شود. فالح الفیاض، رئیس اسمی حشدالشعبی در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۸، هرگز به اندازه مهندس بر مسائل روزمره اقتدار نداشت و در آگوست ۲۰۱۸ توسط رئیس جمهور حیدر العبادی از سمت نمادین خود برکنار شد. قیس الخزعلی، رهبر شبه نظامیان عصاب اهل الحق^۳ در حالی که در سال ۲۰۰۸ در بازداشت ایالات متحده بود، محمد را «مورد اعتماد ایران» توصیف کرد و او را نماینده مستقیم و مهمی برای تحقق منافع ایران معرفی کرد (*Iran, and the Future of Shii Clerical Authority in Iraq*, Middle East Brief 105, 2007). در آن زمان، خزعلی معتقد بود که اختیارات مهندس در امور عراق محدود است. مهندس با در نظر گرفتن کنترل مؤثر بخش عمده‌ای از حشدالشعبی و قرار گرفتن آشکار خود در برابر نخست وزیر در فضای پس از انتخابات ۲۰۱۸، روشن کرده است که این محدودیت‌ها دیگر اعمال نمی‌شود. فراتر از مهندس، بسیاری از کارکنان حشدالشعبی تبعیدی‌های سابق هستند که مدتی را در ایران گذرانده‌اند و با تهران ارتباط دارند. در حشدالشعبی، جناح‌های شبه‌نظامی تحت حمایت ایران عموماً مجهزترین گروه‌ها هستند و بسیاری از آن‌ها نیز جنگنده‌های خود را در سوریه، تحت هدایت ایران و بدون اجازه رسمی دولت عراق مستقر کرده‌اند. ایران سیاست ابهام عمده عمومی در مورد نقش خود در حشدالشعبی را حفظ می‌کند، همانطور که به طور کلی در مورد مداخله خود در عراق انجام

¹Popular Mobilisation Units (PMU)

² Kata'ib Hezbollah (KH)

³Asa'ib Ahl al-Haq (AAH)

می‌دهد. جنگجویان شبه نظامی کارمندان حقوق بگیر دولت عراق هستند و حداقل برخی از تسلیحات آن‌ها از جمله سلاح‌های ساخت ایران توسط بغداد خریداری و ارائه می‌شود. سرلشکر حاج قاسم سلیمانی، فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و دیگر مستشاران نظامی ایرانی، در طول مبارزات نظامی ضد داعش مرتباً در کنار مقامات حشدالشعبی ظاهر می‌شدند. فراتر از ارزش مستقیم حمایت مادی ایران، این واقعیت که برخی از گروه‌های حشدالشعبی مورد علاقه ایران هستند، آن‌ها را قادر می‌سازد تا مقامات عراقی را نادیده بگیرند و مقامات امنیتی و سیاسی عراق را تمایلی به ممانعت از آن‌ها نداشته باشند.

۵. حمایت از مبارزان ایدئولوژیک

برخی از گروه‌های حشدالشعبی تحت حمایت ایران خود را عمدتاً به عنوان مبارزان ایدئولوژیک که به ولایت فقیه (فقه عالی) پایبند هستند، تعریف می‌کنند. برای آن‌ها مبارزه با داعش تنها یک فصل از مبارزه گسترده‌تر با قدرت‌های سنی و با نظم جهانی انگلیسی-آمریکایی است، مبارزه‌ای که در آن جمهوری اسلامی ایران قهرمان مستضعفان و رهبر محور مقاومت است. شبه نظامیان کتائب حزب الله ابومهدی مهندس پیشروترین گروه از این نوع است. شبه نظامیان کتائب حزب الله خود را به عنوان یک نیروی «مقاومت» تعریف می‌کند که به نقش خود در حملات به اهداف ایالات متحده و متحدانش در عراق در سال‌های منتهی به ۲۰۱۱ افتخار می‌کند و آشکارا به روابط خود با ایران می‌بالد. شبه نظامیان کتائب حزب الله در عراق به عنوان قوی‌ترین نیروی شبه نظامی شیعه کشور و به عنوان نزدیک‌ترین شبه نظامی به ایران مورد احترام است. این کشور هیچ تلاش آشکاری برای ادغام با دولت امنیتی عراق به جز دریافت تخصیص از برنامه حشدالشعبی انجام نداده است. برخلاف بسیاری دیگر از گروه‌های حشدالشعبی، رهبران آن از رسانه‌های پایینی برخوردار هستند و در انتخابات شرکت نمی‌کنند، اما گهگاه بیانیه‌هایی را صادر می‌کنند و اهداف ایالات متحده را تهدید می‌کنند یا دولت را به دلیل ادامه روابط با واشنگتن محکوم می‌کنند. به نظر می‌رسد که دومین گروه، کتائب سید الشهداء^۱ در مقطعی از دهه گذشته از شبه نظامیان کتائب حزب الله جدا شده است. جزئیات انشعاب و دلایل آن نامشخص است. هنگامی که در یک مصاحبه تلویزیونی از رهبر کتائب سید الشهداء پرسیده شد، رهبر کتائب سید الشهداء بیان کرد که تأسیس کتائب سید الشهداء بر اساس هیچ گونه اختلاف ایدئولوژیکی با جنبش مادر نبوده است، و گفت: «شکاف بین ما نشانه سرزندگی است.» تحت رهبری ولی کتائب سید الشهداء از برخی جهات نمایه بالاتری نسبت به شبه نظامیان کتائب حزب الله ایجاد کرده است. این یک جنبش سیاسی توده‌ای نیست، اما در درجه اول یک گروه ستیزه جو باقی می‌ماند که از روابط خود با ایران تجارت می‌کند.

۶. دیپلماسی خیریه‌ای

دیپلماسی خیریه ایران از سال ۲۰۰۳ نقش پیچیده‌ای در خیریه‌های مذهبی در سراسر عراق ایفا کرده است. خیریه مذهبی با بودجه بین‌المللی برای جامعه مدنی عموماً دارای شبکه‌های مردمی بهتری هستند که آن‌ها را قادر می‌سازد از نظر اقتصادی در شرایط بحرانی سریع‌تر پاسخ دهند. شبکه‌های مذهبی برای اکثر افراد مهم هستند. هدف قانونی آن‌ها علاوه بر جمع‌آوری کمک‌های مالی برای بحران‌ها، معمولاً آموزش‌های دینی هزینه‌های ازدواج و رفاه بیماران، بیکاران، بیوه‌ها و یتیمان را تأمین می‌کنند. الگوی امداد منطقه‌ای ایران، ارائه کمک‌های بهداشتی به مجروحان در نبرد نیز می‌باشد به عنوان مثال، کمک بهزیستی به زنان بیوه و یتیمان، آموزش دینی و حرفه آموزی با هدف خودکفایی دینفعان. بازوی اصلی این مدل سازمان امداد امام خمینی (ره) بوده است. در سال ۱۳۵۸ توسط خمینی تأسیس شد یک موسسه خیریه داخلی، گسترش یافت و به آژانس امدادی اولیه ایران در خارج از کشور تبدیل شد. آژانس امداد امام خمینی (ره) از سال ۲۰۰۶ در عراق فعال بوده و دارای دفاتر اصلی در کربلا، بصره، نجف و کاظمین با شاخه‌های کوچکتر در عماره، کوت، حلا، دیوانیه و ناصریه است. مطابق با

¹ Kata'ib Sayyid al-Shuhada

آژانس امداد امام خمینی (ره) در عراق، این آژانس در سال ۲۰۱۴ از ۱۱۰۰۰ نفر از جمله ۷۰۰۰ کودک یتیم حمایت می‌کرد. همچنین با وزارت کار و وزارت ورزش و جوانان عراق توافقاتی دارد. علاوه بر سازمان‌هایی مانند آژانس امداد امام خمینی (ره) در عراق که در نهایت تحت کنترل عالی دفتر رهبری هستند، موسسات خیریه مذهبی مرتبط با ایران را می‌توان اسماً به سه دسته دیگر تقسیم کرد: آنهایی که مربوط به اعضای هیئت مذهبی ایران هستند. گروه‌هایی که مستقیماً به حکومت مرتبط نیستند (مثلاً بصره) موسسه خیریه صادقیه و موسسه خیریه امام حسین مستقر در اصفهان وابسته به سید صادق شیرازی، مرجع برجسته عراقی-ایرانی با یک شبکه فراملی؛ و آنهایی که عراقی هستند، اما کمک‌های دینی (خمس و صداقت) شهروندان ایرانی را دریافت می‌کنند. در عمل، خطوط بین دسته‌های خیریه اغلب مبهم است. به نظر می‌رسد تعداد کمی از خیریه‌ها برای تبلیغ بودجه ایران آماده باشند حتی نمایندگان عراق در عراق نیز تاکید می‌کنند که این کشور مستقل از «سازمان مادر» است. در آوریل ۲۰۱۹، این سازمان در عراق به عراقی‌ها درخواست تجدید نظر داد کمک مالی برای ارسال کمک به مناطق آسیب دیده از سیل در ایران، نشان می‌دهد که این سازمان در نظر دارد عراق را به منبع حمایت از ایران تبدیل کند و بالعکس. چند نفر از مقامات عراقی روابطی که توسط بسیج مردمی تحت حمایت ایران ایجاد شده و/یا از این نیروها حمایت کرده است، ادعا می‌کنند که از سیستمی تاییدیه دارند و به آن‌ها اجازه می‌دهد خمس را به نام او جمع‌آوری کنند.

۷. تصویرسازی رسانه‌ای

از سال ۲۰۰۳، ایران اقدامات متعددی نسبت به پخش تلویزیونی به زبان عربی داشته است. برخی از آن‌ها به طور خاص به سمت عراق هدایت شده‌اند. شبکه خبری العالم که در جریان حمله آمریکا به عراق توسط صدا و سیما راه اندازی شد. اکنون دفاتری در بغداد، بیروت، دمشق و تهران دارد. در حالی که به وضوح طرفدار ایران است، العالم خود را به عنوان جریان اصلی و غیر فرقه‌ای معرفی می‌کند. کانال مستقر در بیروت المیادین، که در سال ۲۰۱۲ راه اندازی شد، و به طور گسترده گمان می‌رود که توسط دولت ایران تامین مالی می‌شود، همچنین به طور عمیق به امور عراق می‌پردازد و به نظر می‌رسد برخی از مطالب العالم را جلب کرده است. شبکه الکوثر شبکه مذهبی دولتی است که در سال ۲۰۰۶ توسط صدا و سیما راه اندازی شد و مستقر در تهران است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران نیز با بخش خصوصی ارتباط برقرار کرده است مالک شبکه‌های شیعی عراقی است که معمولاً اخبار را با امور مذهبی ترکیب می‌کنند. در ژوئیه ۲۰۱۹، الکوثر تفاهم‌نامه‌ای را برای همکاری با شبکه ماهواره‌ای خصوصی شیعیان عراق، النعیم امضا کرد. النعیم، محمد الیعقوبی، روحانی حزب فضیلت اسلامی شیعه، به شدت از نقش ایران در عراق انتقاد کرد. با این حال، این ممکن است که عملیات اقتصادی تنش‌های ایدئولوژیک نادرست نشانه‌های کمی از میزان حمایت مالی وجود دارد که از ایران دریافت می‌کنند. محبوب‌ترین کانال‌ها عبارتند از الغدیر که توسط هادی العامری رهبر بدر نظارت می‌شود. ابو مهدی المهندس که متعلق به رهبر عصائب اهل الحق قیس الخزعلی است و بلادی، متعلق به ابراهیم الجعفری، وزیر خارجه سابق و عضو الدعوه؛ و کانال آفاق وابسته به نوری مالکی.

۸. دیپلماسی فرهنگی سازمان حج و زیارت

بخش دیگری از فعالیت‌های ایران در زمینه فرهنگی-مذهبی را می‌توان در حوزه وظایف و عملکرد «سازمان حج و زیارت» جستجو کرد. این سازمان در کشورهای عربستان سعودی، عراق و سوریه نمایندگی‌هایی را دایر کرده است که این نمایندگی‌ها در زمینه فرهنگی-مذهبی فعالیت می‌کنند. نمایندگی‌های این در زمینه برقراری مناسبات با زائران ایرانی مقیم دیگر کشورها و نیز مسلمانان و شیعیانی که از نقاط مختلف جهان برای زیارت به این کشورها سفر می‌کنند، برنامه ریزی و فعالیت می‌کنند (احمدی و موسوی، ۱۳۸۹: ۱۱-۱۰). سازمان حج و زیارت همه ساله تعداد قابل توجهی مبلغ ایرانی به کشورهای عربستان، عراق و سوریه اعزام می‌کند. این سازمان‌ها در کشور عراق فعالیت می‌کنند و دیپلماسی فرهنگی را فعال می‌نمایند و زمینه‌های تبادل فرهنگی، ارتباطات مذهبی و همکاری‌های دوجانبه را فراهم می‌آورند.

سازمان‌ها فرهنگی- مذهبی مترصد دست یابی به ایجاد زبان مشترک جهت گفت‌وگو و مفاهمه، انجام مبادلات فرهنگی، عرضه کامل فرهنگ و تمدن ایرانی-اسلامی، تلاش جهت تقویت مناسبات فرهنگی ایران با سایر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، تلاش برای وحدت اسلامی و حرکت در راستای گفت‌وگوی ادیان هستند و همین امر صلح، دوستی و روح تعاون ایرانیان را به کشورهای منطقه و علی‌الخصوص عراق نشان می‌دهد.

وضعیت‌های احتمالی عوامل کلیدی

در جوامع پیچیده و پرشتاب کنونی دیگر برنامه‌ریزی و مدیریت به صورت سنتی معنای خود را از دست داده است. در دو سه دهه اخیر دانش جدیدی با عنوان آینده‌پژوهی پدیدآمده که به جای برنامه‌ریزی خطی و قطعی برای آینده واحد می‌کوشد که با کاوش در امکانات وسیع و ناشناخته انسان و فن آوری، افق بازتری را به سمت انواع آینده‌های ممکن و مطلوب پیش‌روی انسان بگشاید. در نتیجه مفهوم برنامه‌ریزی به عنوان دنباله‌روی از گذشته یا پیش‌بینی برای آینده جای خود را به مفهوم برنامه‌ریزی برای ساختن آینده یا آینده‌آفرینی داده است. با توجه به اینکه تحولات و راهبردهای ژئوپلیتیکی به عنوان یک وزنه تعادلی در چارچوب دستیابی به قدرت منطقه‌ای است و هرگونه ناکارآمدی در عصر حاضر، پیامدهای منفی بسیاری به دنبال دارد. از این‌رو باید به دنبال راهکارهای مناسب برای سنجش وضعیت و پیامدهای آن بود. وضعیت آینده‌ی پیش‌رو را با افکاری راهبردی و در نظر گرفتن ایده‌های متخصصین این حوزه بهبود بخشید. در راستای بررسی وضعیت به دنبال مطالعات تئوری و تجربی، مصاحبه با افراد متخصص، آکادمیک و اعتقاد دانشمندانی که در حوزه آینده‌نگاری بودند تئوری‌های مرتبط با سناریوپردازی روی اطلاعات جمع‌آوری شده بنا شده‌اند، به طوری که در ابتدا متغیرها و فرضیه‌هایی که ناشی از اطلاعات جمع‌آوری شده بودند از سطح مفهومی به سطح تجربی تبدیل شده است. و در این روش، عمل از سطح مصاحبه و گفتمان‌های تخصصی در پانل‌های مرتبط با موضوع آغاز و سپس به سطح تجربی و پردازش‌های آماری خاتمه یافته است. در مراحل اولیه کار پس از انتخاب یک پدیده (موضوع تحقیق) و فهرست کردن تمام ویژگی‌های آن (مفهوم سازی). به اندازه گیری ویژگی‌های این پدیده در وضعیت‌های مختلف در نرم افزار سناریو ویزارد و تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده پرداخته شده است.

جدول ۲

عوامل اصلی و وضعیت‌های احتمالی پیش‌روی آن در آینده تأثیرات اقدامات ژئوپلیتیکی ایران در عراق

عامل	عوامل کلیدی	حالت	شرح حالت‌های احتمالی
A	حمایت از گروه‌های شبه نظامی شیعه	A۱	کاهش کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شیعه
		A۲	کاهش نسبی حمایت از گروه‌های شبه نظامی شیعه
		A۳	تداوم وضعیت موجود
		A۴	افزایش نسبی حمایت از گروه‌های شبه نظامی شیعه
		A۵	افزایش قابل توجه حمایت از گروه‌های شبه نظامی شیعه
B	ایجاد ارتباط بین علمای شیعه قم و نجف	B۱	کاهش قابل توجه ایجاد ارتباط بین علمای شیعه قم و نجف
		B۲	کاهش نسبی ایجاد ارتباط بین علمای شیعه قم و نجف
		B۳	تداوم وضعیت موجود
		B۴	افزایش نسبی ایجاد ارتباط بین علمای شیعه قم و نجف
		B۵	افزایش قابل توجه ایجاد ارتباط بین علمای شیعه قم و نجف
C	سرمایه گذاری اقتصادی	C۱	کاهش قابل توجه سرمایه گذاری اقتصادی

	C۲	کاهش نسبی سرمایه گذاری اقتصادی	
	C۳	تداوم وضعیت موجود	
	C۴	افزایش نسبی سرمایه گذاری اقتصادی	
	C۵	افزایش قابل توجه سرمایه گذاری اقتصادی	
D	D۱	کاهش قابل توجه بسیج مردمی	بسیج مردمی
	D۲	کاهش نسبی بسیج مردمی	
	D۳	تداوم وضعیت موجود	
	D۴	افزایش نسبی بسیج مردمی	
	D۵	افزایش قابل توجه بسیج مردمی	
E	E۱	کاهش و حرکت به سمت کنش حمایت از مبارزان ایدئولوژیک	حمایت از مبارزان ایدئولوژیک
	E۲	کاهش نسبی و حرکت به سمت کنش حمایت از مبارزان ایدئولوژیک	
	E۳	عدم تغییر و تداوم وضعیت موجود	
	E۴	افزایش نسبی و حرکت به سمت کنش حمایت از مبارزان ایدئولوژیک	
	E۵	افزایش قابل توجه و حرکت به سمت کنش حمایت از مبارزان ایدئولوژیک	
F	F۱	کاهش و حرکت به سمت دیپلماسی خیریه‌ای	دیپلماسی خیریه‌ای
	F۲	کاهش نسبی و حرکت به سمت دیپلماسی خیریه‌ای	
	F۳	عدم تغییر و تداوم وضعیت موجود	
	F۴	افزایش نسبی و حرکت به سمت کنش دیپلماسی خیریه‌ای	
	F۵	افزایش قابل توجه و حرکت به سمت دیپلماسی خیریه‌ای	
G	G۱	کاهش و حرکت به سمت کنش تصویرسازی رسانه‌ای	تصویرسازی رسانه‌ای
	G۲	کاهش نسبی و حرکت به سمت کنش تصویرسازی رسانه‌ای	
	G۳	عدم تغییر و تداوم وضعیت موجود	
	G۴	افزایش نسبی و حرکت به سمت کنش تصویرسازی رسانه‌ای	
	G۵	افزایش قابل توجه و حرکت به سمت کنش تصویرسازی رسانه‌ای	
H	H۱	تغییر و کاهش کامل جایگاه دیپلماسی فرهنگی سازمان حج و زیارت	دیپلماسی فرهنگی سازمان حج و زیارت
	H۲	تغییر و کاهش نسبی جایگاه دیپلماسی فرهنگی سازمان حج و زیارت	
	H۳	عدم تغییر و تداوم وضعیت موجود	
	H۴	افزایش نسبی جایگاه دیپلماسی فرهنگی سازمان حج و زیارت	
	H۵	افزایش قابل توجه جایگاه دیپلماسی فرهنگی سازمان حج و زیارت	

شکل ۱ تابلوی سناریوهای با سازگاری قوی و به‌نوعی سناریوهای احتمالی را به همراه وضعیت‌های محتمل از نظر بحرانی بودن یا مطلوب بودن نشان می‌دهد. در این تابلوی سناریو، رنگ سبز وضعیت کاملاً مطلوب، سبز کم‌رنگ نشان‌دهنده وضعیت نیمه مطلوب، رنگ زرد بیانگر وضعیت ایستا، رنگ صورتی وضعیت در آستانه بحران و رنگ قرمز نشان‌دهنده وضعیت بحرانی است. تابلوی سناریوهای قوی از ۱۰ وضعیت احتمالی مختلف تشکیل شده است. همان‌گونه که در **شکل ۱** هم مشاهده می‌شود، از این ۱۰ وضعیت احتمالی، ۲ وضعیت بحرانی، ۲ وضعیت نیمه بحرانی، ۱ وضعیت ایستا، ۱ نیمه مطلوب، ۴ حالت نیز وضعیت مطلوب دارند.

شکل ۱

تخته سناریوهای راهبردهای ژئوپلیتیکی ایران در عراق

Scenario No. 1	Scenario No. 2	Scenario No. 3	Scenario No. 4	Scenario No. 5	Scenario No. 6	Scenario No. 7	Scenario No. 8	Scenario No. 9	Scenario No. 10
حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه	حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه	حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه	حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه	حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه	حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه	حمایت از گروه‌های شبه نظامی تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه نظامی شبه			
ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم	ایجاد ارتباط بین نظامی شبه تفاهیم کامل‌کامل حمایت از گروه‌های شبه تفاهیم
برنامه‌گذاری اقتصادی کامل‌کامل توجه برنامه‌گذاری اقتصادی				برنامه‌گذاری اقتصادی کامل‌کامل توجه برنامه‌گذاری اقتصادی		برنامه‌گذاری اقتصادی کامل‌کامل توجه برنامه‌گذاری اقتصادی			
تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم				تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم	
حمایت از مبارزان باطنی کامل‌کامل حرکت به سمت کشتن حمایت از مبارزان باطنی				حمایت از مبارزان باطنی کامل‌کامل حرکت به سمت کشتن حمایت از مبارزان باطنی		حمایت از مبارزان باطنی کامل‌کامل حرکت به سمت کشتن حمایت از مبارزان باطنی			
تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم				تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم	
تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم				تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم	
تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم				تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم		تفاهیم کامل‌کامل تفاهیم	

نتیجه‌گیری

استراتژی ایران در قبال عراق بعد از سال ۲۰۰۳ و به دنبال تحولاتی که به تغییرات اساسی در ساختارهای هویتی و قدرت منطقه‌ای انجامید و هم جغرافیای سیاسی و هم رویکرد بازیگران سیاسی در خاورمیانه را تغییر داد، ابعاد جدیدی به خود گرفت. با از بین رفتن نفوذ بعث و گنجانیدن نمایندگان کرد-شیعه در ساختارهای حکومتی و قدرت عراق، این جهت‌گیری مجدد از «عرب-سنی» به «شیعه-کرد» به نفع ایران عمل کرده و فرصتی برای نفوذ و تقویت نقش منطقه‌ای آن برای تهران فراهم کرده است. استراتژی ایران در عراق تنها با تحولات داخلی و کشمکش‌های بین بازیگران مختلف سیاسی تعیین نمی‌شود، بلکه حضور قدرت‌های بین‌المللی و دیگر بازیگران منطقه‌ای نیز بر آن حاکم است. پس از سقوط رژیم صدام حسین، حضور شیعیان به یکی از اولویت‌های اصلی نفوذ ایران بر رویدادهای عراق تبدیل شد. این مبتنی بر حمایت ایران از متحدانش در تشکیلات سیاسی عراق است. برای رسیدن به این هدف، ایران آشکارا از روند سیاسی در عراق و متحدان سیاسی آن در آنجا حمایت کرد. اما از منظر امنیت ملی و سیاسی منطقه‌ای ایران، وضعیت عراق به همان وضعیت پس از خروج آمریکا و مشابه قبل از تهاجم باقی مانده است. بنابراین، این تحولات اخیر فرصتی برای تقویت نقش منطقه‌ای آینده ایران و ارتقای امنیت ملی آن در عین حال است. از نظر تاریخی، عراق نقش مهمی در امنیت ایران ایفا کرده است و اهمیت این رابطه تا به امروز ادامه دارد - رابطه‌ای که با جنگ شدید و میراثی از رویارویی و خصومت مشخص می‌شود. اصطلاح «عرب و فارس» و «سنی و شیعه» همچنان عامل اختلاف و رقابت است.

در واقع می‌توان بیان نمود که ارزیابی استراتژیک تحول دولت عراق از سال ۲۰۰۳ تا به امروز به طور موثر تضمین‌کننده نفوذ قابل توجه ایران در امور سیاسی، اقتصادی و امنیتی عراق است و مانع از تغییر عمده در محیط سیاسی و امنیتی می‌شود. اهمیت عراق برای تهران همچنین به توضیح نحوه برخورد ایران با گروه‌های شبه نظامی عراقی متفاوت از شبه نظامیان در سایر کشورهای منطقه کمک می‌کند. تصمیم

گیرندگان ایرانی توجه زیادی به عراق دارند و در مورد امور عراق با احتیاط حرکت می‌کنند. در واقع، به نظر می‌رسد سیاست ایران برای حفظ روابط و باز نگه داشتن گزینه‌های سیاسی تا حد امکان طراحی شده است، نه اینکه عراق را در جهتی سیاسی وادار کند که ممکن است منجر به درگیری قطعی شود که متحدان ایران در عراق ممکن است از دست بدهند. رفتار ایران از سال ۲۰۰۳ نشان می‌دهد که هدف اصلی تهران در عراق جلوگیری از ظهور عراقی بوده است که تهدیدی برای خود ایران است. این هدف خود را باید به عنوان مقوله‌ای در نظر گرفت که تعدادی از تهدیدات بالقوه عراق برای ایران را در بر می‌گیرد. اولین مورد این احتمال وجود داشت که ایالات متحده از عراق به عنوان سکوی پرشی برای حمله به ایران استفاده کند، که به وضوح یک نگرانی اساسی برای تهران در ماه‌های بلافاصله پس از سال ۲۰۰۳ بود، زمانی که ایرانی‌ها (مشخصاً) تهاجم آمریکا به عراق را واقعاً مربوط به خود می‌دانستند. دوم ترس بلندمدت از ظهور مجدد یک عراق قوی، متحد و ضد ایرانی در واقع بازسازی رژیم صدام حسین است. در نهایت، شواهد موجود نشان می‌دهد که ایران همچنین از هرج‌ومرج یا جنگ داخلی همه‌جانبه در عراق به عنوان عامل بالقوه برای بی‌ثبات کردن ایران، یا کشاندن ایران به یک درگیری منطقه‌ای بیم دارد. در ادامه به بیان راهبردهایی در راستای بهبود وضعیت امنیتی ایران در عراق پرداخته شده است:

استراتژی شرایط بحرانی؛ گسترش ارتباطات استراتژیک:

ایران رویکرد متفاوتی برای فرماندهی و کنترل گروه‌های مسلح در حوزه نفوذ خود دارد. به طور کلی، وقتی صحبت از عملیات امنیتی داخلی در عراق می‌شود که توسط شبه نظامیان شیعه نزدیک به تهران انجام می‌شود، ایران نسبتاً دور است. به نظر می‌رسد ایران به جای تلاش برای دیکته کردن به گروه‌هایی مانند AAH، سازمان بدر و KH، راضی است که به آن‌ها اجازه دهد بر اساس درک خود از بافت محلی تصمیم بگیرند. فرماندهان آن‌ها رهبری روابط بین گروهی و هدایت روابط با دستگاه امنیتی و سیاسی عراق را بر عهده دارند. با این حال، گاهی برخی از مقامات ارشد ایرانی وارد عمل می‌شوند و نقش میانجی یا تسهیل کننده را ایفا می‌کنند. در این بین مذهب نقش مهمی بازی می‌کند. در دوران مدرن، ایران (با فاصله از سایر حکومت‌های شیعه) قدرتمندترین دولت شیعه در جهان است. به همین دلیل شیعیان مظلوم در کشورهای مختلف برای دریافت کمک در مقابل دولت‌های ظالم خود به ایران چشم امید بسته‌اند. شیعیان بی‌شماری جان خود را به خاطر وجود شبه‌نظامیان سنی در خطر می‌بینند و ایران می‌تواند به گونه‌ای از این شیعیان و از گروه‌های شبه‌نظامی شیعه حمایت کند که هیچ‌کس دیگر نمی‌تواند. تهران برای اثبات این حمایت خود دلایل و مثال‌های قانع‌کننده‌ای هم دارند. به عنوان مثال، ماه ژوئن سال ۲۰۱۴ زمانی که داعش بخش‌های عمده‌ای از شمال غربی عراق را تصرف کرده بود، ایران سلاح، پول، مستشار و ژنرال قاسم سلیمانی را فرستاد تا نیروهای دفاعی عراق را تقویت و پیش‌روی‌های داعش را متوقف کند. ایران و متحدانش این کمک‌ها را با واکنش آمریکا به پدیده داعش مقایسه می‌کنند؛ واشینگتن تا زمانی که مالکی از قدرت کناره‌گیری و داعش اربیل را تهدید نکرده بود، هیچ حمایتی از عراقی‌ها نکردند. این مقایسه به شیعیان عراقی وحشت‌زده از داعش این درس را داد که فقط ایران است که می‌توان برای دریافت کمک در زمان نیاز به آن اعتماد کرد.

استراتژی شرایط در آستانه بحران و یا نیمه بحرانی: بهبود شرایط سرمایه‌گذاری اجتماعی: یکی دیگر از استراتژی‌های

ایران برای اعمال نفوذ در عراق، شخصی‌سازی ارتباطاتش، از جمله در ارائه انگیزه‌های مثبت و منفی به عراقی‌هاست. تهران قطعاً می‌تواند روی نهادهای عراقی سرمایه‌گذاری کند، اما ترجیح می‌دهد روی مردم سرمایه‌گذاری کند. اگرچه قطعاً دولت‌های متعدد دیگری هم هستند که همین کار را انجام می‌دهند، اما انجام این کار برای آمریکا و دیگر کشورهای غربی دشوار است و همین موجب می‌شود ایران در این زمینه هم نقطه قوتی داشته باشد. عراق نهادهای بسیار ضعیفی دارد و بنابراین ایران انگیزه خاصی ندارد که تحت تأثیر آن از نهادهای عراقی به عنوان ابزار نفوذ استفاده کند. البته ایران بدون شک روی برخی از نهادهای عراق، به ویژه تعدادی از گروه‌های شبه‌نظامی شیعی مانند «سازمان بدر»، «عصائب اهل‌الحق» و «کتاب حزب‌الله»، سرمایه‌گذاری کرده است، اما حتی در همین موارد نیز تمرکز ایران روی رهبران این گروه‌ها بسیار بیش‌تر از

خود سازمان‌ها بوده است. این تمرکز روی افراد به جای نهادها، نفوذ ایران را افزایش داده است، چراکه افراد را می‌توان به شیوه‌هایی تشویق یا تنبیه کرد که در مورد نهادها جواب نمی‌دهند. به عنوان نمونه، وقتی کشوری وزارت کشاورزی یک کشور دیگر را تهدید به قطع کمک‌های مالی می‌کند، این تهدید ممکن است به تمام اعضای آن وزارت‌خانه آسیب بزند، اما این آسیب، پراکنده و کم‌اثر است، چراکه احتمالاً در حقوق کارمندان زیرمجموعه آن وزارت‌خانه تأثیرگذار نخواهد بود. در مقابل، پیشنهاد ده میلیون دلار کمک یا تهدید به قتل یک «فرد»، به احتمال قریب به یقین می‌تواند توجه آن فرد را جلب کند.

استراتژی شرایط تداوم وضعیت موجود؛ بهره‌گیری از موقعیت جغرافیایی - استراتژیک: ایران همسایه عراق است، و همیشه

هم خواهد بود. استدلال مبتنی بر قرابت جغرافیایی و ابدی بودن این قرابت، برای بسیاری از عراقی‌ها استدلالی قانع‌کننده است. عراقی‌هایی که روی ایران حساب می‌کنند، مطمئن هستند تا زمانی که از تهران روی برنگردانند، حمایت ایران از آن‌ها نیز ادامه خواهد داشت. عراقی‌ها می‌دانند وضعیت امروز کشورشان هر قدر هم که بد باشد، ممکن است فردا از این هم بدتر شود. در این شرایط، آمریکایی‌ها یا سایر متحدان عراق ممکن است وقتی این فردا فرامی‌رسد، بغداد را به حال خود رها کنند، در حالی که ایران تا همیشه در کنار عراق خواهد بود. از سوی دیگر، قرابت جغرافیایی نیز مهم است. ایران همیشه نزدیک عراق خواهد بود و می‌تواند در صورت نیاز به سرعت نسبت به هر اتفاقی واکنش نشان دهد. هم‌چنین تهران به خاطر آن که خودش بخشی از تار و پود غرب آسیا (خاورمیانه) است، معمولاً به روش‌های دقیق‌تر و از نظر فرهنگی مناسب‌تر می‌تواند به کمک عراق بیاید، به خصوص در مواردی که قدرت‌های خارجی در آن‌ها دچار اشتباهات ناگزیر می‌شوند. به علاوه، نزدیک بودن ایران به عراق به این معناست که تهران همیشه منفعی را در عراق دارد و بنابراین به احتمال زیاد به کمک عراقی‌ها خواهد آمد.

استراتژی بهبود وضعیت موجود؛ وابسته‌سازی به ذخایر انرژی: در اقتصاد عراق، ایران توازن تجاری و وابستگی‌های اقتصادی

ایجاد کرده است که به نفع تهران است و تا حدی از آن در برابر تأثیرات احتمالی حملات مسلحانه یا تحریم‌های آتی محافظت می‌کند. مسلماً تهران از رویکرد «کل دولت» بهره‌برده است که در آن صنایع تحت مالکیت دولت و بنیادهای مذهبی (بنیادها) تحت تأثیر سپاه به عنوان ابزار حکومت‌داری استفاده می‌شود. از سال ۲۰۰۳، دولت ایران استان‌های شرقی عراق را تشویق کرده است تا به تامین محصولات سوخت غیرنظامی حیاتی ایران، مانند گاز، نفت و سوخت وسایل نقلیه و همچنین حمایت ایران از شبکه برق عراق اعتماد کنند. در آینده، عراق ممکن است از ایران گاز وارد کند، در حالی که ایران ممکن است با استفاده از بنادر خود، افزایش ظرفیت صادرات نفت عراق را پیشنهاد دهد و گلوگاه احتمالی زیرساخت‌های توسعه‌نیافته صادرات جنوب عراق را جبران کند. با این حال، ایران به طور دوره‌ای موقعیت قدرت خود را در چنین روابطی نشان می‌دهد و سوخت و منابع برق را در زمستان و تابستان قطع می‌کند، درست زمانی که عراقی‌ها به آن‌ها بیشتر نیاز دارند. این نگرانی‌ها را به وجود آورده است که ایران می‌تواند ظرفیت صادرات نفت عراق را در آینده تهدید کند، به ویژه اگر تهران بخواهد نسبت به رفتار خود توسط جامعه بین‌المللی اعتراض کند یا اگر بخواهد توانایی عراق را برای جایگزینی تولید ایران در بازار جهانی کاهش دهد. ماهیت پراکنده و نامنظم سیاست عراق به ایران این امکان را داده است که از فهرست‌های سیاسی عراق، حمایت مالی، رسانه‌ای و میانجیگری کند. ایران احتمالاً با آینده‌ای روبرو است که در آن ناسیونالیسم عراقی به عنوان یک نیرو رشد می‌کند و همه این‌ها نشان می‌دهد که ایران، مانند ایالات متحده، باید سال به سال، دهه به دهه به رقابت برای نفوذ در عراق اقداماتی انجام دهد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منفعی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Ahmadi Moghadam, I. (2009). Social Security and Identity. *Social Studies Quarterly*.
- Ahmadi, S. A., & Mousavi, E. S. (2009). Shia geography and Iran's opportunities in the Shia territories of the Islamic world". In *in the collection of articles of the 4th International Congress of Geographers of the Islamic World*. University of Sistan and Baluchistan.
- Borna Beldaji, S. (2012). *Modern Iraq and Iran's Strategic Needs*. Persian Gulf Research Center.
- Eisenstadt, K. A. (2011). Iran's Influence in Iraq: Countering Tehran's Whole-of-Government Approach. In.
- Foucault, M. (1978). Governmentality. In G. Burchell, C. Gorgon, & P. Miller (Eds.), *The Foucault effect; Studies in governmentality* (pp. 87–104). Chicago: The University of Chicago Press.
- Iran, and the Future of Shii Clerical Authority in Iraq', Middle East Brief 105*. (2007). Crown Center for Middle East Studies.
- Jahangard, N. (2009). Overview of Relations and Border Disputes Between Iran and Iraq". *History of Foreign Relations*, 19, 104.
- Mirhaidar, D., & Joseph, S. (1999). *Basics of Political Geography, Samt Publications* Nye. Public Affairs.
- Oğuzlu, T. (2020). Isolationism versus internationalism: Which course to take in foreign policy? In.
- Pourahmad, A., Arvin, M., & Rahimpour, N. (2015). Evaluation of women's sense of security in urban spaces, a case study: Zone 1 of Ahvaz city. *Urban Studies Quarterly*(23).
- Rahimi, B., Hen-Tov, E., & Gonzales, N. (2011). Iran's Declining Influence...". *The Washington Quarterly*, 34(1), 39.
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom: Reframing political thought*. Cambridge University Press.
- Saka, B. (2021). ALLIANCE AND COALITON IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS: THE CASE OF U.S – SOUTH KOREA. *Zamfara Journal of Politics and Development*, 2(2).
- Schuilenburg, M. (2015). *The securitization of society. Crime, risk, and social order*. New York University Press.